

Tytułowy zestaw pojęć w niniejszej książce stanowi punkt wyjścia do namysłu nad dynamiką przemian globalizującego się świata, z uwzględnieniem transnarodowych procesów, w których znaczącą rolę odgrywają media. Pojęcia prowincjonalizm i kosmopolityzm dotyczą istotnego z punktu widzenia kulturowych przemian styku: lokalne – globalne i w związku z tym mogą stanowić funkcjonalne kategorie interpretacyjne kultury nowoczesnej. Przy czym, lokalność i globalność nie występują tutaj jako kulturowe opozycje, a raczej jako jednocześnie, przenikające się zasady.

Dwubiegunowa struktura: prowincjonalizm – kosmopolityzm odsyła do innych znanych opozycji opisu rzeczywistości kulturowej: „centrum – peryferie”, „metropolia – prowincja”, „prowincja – świat”. Ale, jak zauważają kulturoznawcy, dla zrozumienia dzisiejszej zglobalizowanej rzeczywistości dawne modele, takie jak na przykład centrum – peryferie już nie wystarczają. Dzisiaj w globalnym, kosmopolitycznym świecie istnieją też wielowymiarowe światy lokalne – prowincjonalne. W związku z tym namysłu wymaga sprzeczne doświadczenie kulturowe człowieka współczesnego, rozdartego między doświadczeniem lokalności i globalności, a także problematyczność osobowości człowieka, przestrzeni (miejsca), języka. A postępująca decentralizacja powoduje wzrost zainteresowania kulturowymi obrzeżami, peryferiami, prowincją.

Zglobalizowana czasoprzestrzeń, w której mamy do czynienia z niebywałą intensyfikacją wymiany ludzi, dóbr, technologii, pieniędzy i symboli, nazwana przez Manuela Castellsa „przestrzenią przepływów”, skłania do pytania o kierunki przepływów, a „globalne sąsiedztwo” o sąsiedztwo realne¹. Odpowiedzi na owe pytania wymagają zmiany siatki pojęciowej, która pozwoli uchwycić dynamikę i specyfikę

¹ M. Castells, *Spółeczeństwo sieci*, tłum. M. Marody i in., Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 2011.

dokonujących się kulturowych przemian. Tytułowe pojęcia prowincjonalizm i kosmopolityzm pozwalają przyrzeć się istotnym kulturowym mechanizmom dotyczącym globalizacji i jej lokalnych kontekstów, a także postawić pytania o związane z nimi współistniejące procesy uniformizacji i indywidualizacji, ujednoczenia i zróżnicowania.

Pojęcie prowincjonalizm budzi pejoratywne skojarzenia. Oznacza ono, na ogół, negatywne cechy przypisywane mieszkańcom prowincji, czyli terenów oddalonych od centrum, uważanych za opóźnione w rozwoju cywilizacyjnym, takie jak zaściankowość, parafiańszczyzna. Jednak dzisiaj, w kontekście procesów globalizacyjnych i glokalizacyjnych, uczestnictwo w społeczeństwie opartym na stałej wymianie i komunikacji powoduje, że prowincjonalizm staje się wartością, a prowincjonalność może służyć propagowaniu pewnych stylów życia i form ekspresji.

Z kolei pojęcie kosmopolityzm, będące swego rodzaju wyznacznikiem drugiej nowoczesności w warunkach globalizacji (Ulrich Beck), często bywa niesłusznie utożsamiane z takimi pojęciami, jak: globalizacja, globalność, uniwersalizm, multikulturalizm, pluralizm, imperyalizm. Proponowane przez Ulricha Becka rozumienie pojęcia kosmopolityzm oparte jest na zniesieniu dualizmu: globalne – lokalne, narodowe – międzynarodowe, a także lokalizacji przestrzennej. Podstawą tak rozumianego kosmopolityzmu jest uznanie „odmienności kulturowej” jako podstawowej zasady w myśleniu i działaniu, w relacjach wewnętrznych i zewnętrznych, a także akceptowanie kulturowych różnic, które są podstawą integracji².

Celem tomu jest refleksja nad różnymi formami kulturowymi, zakorzenionymi w lokalnych praktykach kulturowych, w perspektywie globalnej dynamiki krążenia ludzi, a także wytworów kulturowych. Proponowane w książce teksty pokazują, w jaki sposób idee prowincjonalizmu i kosmopolityzmu się stykają i przenikają w różnych kulturowych działaniach i tekstach kultury, tworzonych przy użyciu różnych mediów. Przedmiotem refleksji w artykułach są pola znaczeniowe

² U. Beck, E. Grande, *Europa kosmopolityczna. Społeczeństwo i polityka w drugiej nowoczesności*, tłum. A. Ochocki, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa 2009, s. 40-48.

pojęć: prowincja i prowincjonalizm (E. Kosowska); kosmopolityzm (J. Nikitorowicz); specyfika tożsamości regionalnej na pograniczach (I. Szumskaja, A Korzińska); medialne portrety „swoich”, „obcych” i „innych” w warunkach wielokulturowych prowincji (K. Loska, K. Pawlik, T. Adamski, K. Citko, M. Bieńkowska, A. Ryczkowski); prowincjonalizm jako medianie zapośredniczone doświadczenie globalnej wioski – literacko (M. Kamecka, K. Wierel), filmowo (J. Hučková, T. Hučko, A. Kisielewska), językowo (N. Dołowy-Rybińska); kosmopolityzm społeczności sieciowych i kultur lokalnych (A. Pisarek, T. Misiak, K. Więch). Zaproszeni do napisania tekstów badacze, to kulturoznawcy, filmoznawcy, medioznawcy, literaturoznawcy, co pozwala z różnych perspektyw przyjrzeć się sygnalizowanym problemom. Przedmiotem refleksji będą teksty literackie, filmy dokumentalne i fabularne, media, twórcze praktyki codzienności oraz język.

Alicja Kisielewska